

**Національна академія педагогічних наук України
Відділення загальної середньої освіти і цифровізації освітніх систем
Інститут педагогіки НАПН України
Відділ початкової освіти імені О. Я. Савченко
Державна науково-педагогічна бібліотека
України імені В. О. Сухомлинського НАПН України
Бердянський державний педагогічний
університет Вища школа бізнесу та наук про
здоров'я у місті Лодзь (Республіка Польща)**

**Другі міжнародні педагогічні читання пам'яті О.Я. Савченко
КОНТЕКСТИ ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСАНДРИ ЯКІВНИ САВЧЕНКО**

УМІННЯ ВЧИТИСЯ ЯК КЛЮЧОВА ЗДАТНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В РЕАЛІЯХ ВОЄННОГО СТАНУ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ ДРУГИХ МІЖНАРОДНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЧИТАНЬ ПАМ'ЯТІ О. Я. САВЧЕНКО

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ
3 ЛИСТОПАДА 2022 РОКУ
КИЇВ 2022

УДК 373.2.02:005.745(082)

*Збірник розглянутий та рекомендований вченою радою
Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України
(протокол № 15 від 28 листопада 2022 р.)*

Редакційна колегія:

Топузов О.М., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, голова редакційної колегії;

Онопрієнко О.В., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник – співголова редакційної колегії;

Бібік Н.М., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України;

Мартиненко В.О., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;

Петрук О.М., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;

Вашуленко О.В., науковий співробітник;

Листопад Н.П., науковий співробітник;

Павлова Т.С., науковий співробітник;

Юношева Т.В., науковий співробітник;

Мельник Р.А., старший лаборант.

Контексти творчості Олександри Яківни Савченко. Уміння вчитися як ключова здатність здобувачів початкової освіти в реаліях воєнного стану: збірник матеріалів II Міжнародних педагогічних читань пам'яті О.Я. Савченко «Контексти творчості Олександри Яківни Савченко. Уміння вчитися як ключова здатність здобувачів початкової освіти в реаліях воєнного стану», Київ, 3 листопада 2022 р. (наукове електронне видання) / за заг. ред. Олега Топузова, Оксани Онопрієнко : Ін-т педагогіки НАПН України. – Київ : Педагогічна думка, 2022.

ISBN 978-966-983-389-1

DOI: <https://doi.org/10.32405/978-966-983-389-1-2022>

До збірника увійшли матеріали учасників II Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті О.Я. Савченко «Контексти творчості Олександри Яківни Савченко. Уміння вчитися як

ключова здатність здобувачів початкової освіти в реаліях воєнного стану» (Київ, 3 листопада 2022 року), в яких висвітлені дидактико-методичні концепти формування у молодших школярів ключової компетентності «уміння вчитися»; успішні практики застосування у життєдіяльності молодших школярів уміння вчитися як визначальної здатності особистості; інноваційні рішення в підготовці майбутнього вчителя початкової школи до формування у молодших школярів уміння вчитися.

УДК 373.2.02:005.745(082)

*Матеріали подано в авторській редакції. Автори публікацій
несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат,
власних імен, покликань на джерела та інших відомостей.*

ISBN 978-966-983-389-1

© Інститут педагогіки НАПН України, 2022

© Педагогічна думка, 2022

ЗМІСТ

Передмова.	Топузов	О.	М.
.....		7	
Бібік Н. М.	<i>Уміння вчитися як ключова компетентність у науковому доробку Олександри Савченко</i>		
.....		8	
Андрющенко О. О., Сопіна В. Д.	<i>До проблеми формування дослідницьких умінь молодших школярів</i>		
.....		11	
Андрющенко О. О., Жолудь С. В.	<i>Використання інструментів самооцінювання та взаємооцінювання в освітньому просторі нової української школи</i>		
.....		15	
Березівська Л. Д., Павленко Т. С.	<i>Сторінка «Олександра Яківна Савченко (1942–2020)» цифрового ресурсу «видатні педагоги України та світу» як форма поширення педагогічної спадщини в освітньо-науковому просторі</i>		
.....		20	
Волинець О. В.	<i>Проектна діяльність як важливий інструмент розвитку пізнавальної мотивації учнів початкових класів Нової української школи</i>		
.....		24	
Довга Т. Я.	<i>О. Я. Савченко як автор і розробник проблеми загальнонавчальних умінь і навичок</i>		
.....		27	
Желанова В. В.	<i>Рефлексивні аспекти вміння вчитися як ключової здатності молодшого школяра</i>		
.....		31	

- Ільченко О. Г., Голота О. В.** Роль освітнього середовища у формуванні образу світу учнів37
- Ільченко В. Р., Олійник І. М.** Образ світу учня як основна освітня характеристика особистості41
- Іщенко І. В.** Підготовка здобувачів педагогічної освіти до формування у молодших школярів ключової компетентності вміння вчитися46
- Клюсік А. Л.** Формування у молодших школярів основ критичного мислення як запоруки життєвої успішності50
- Коваль Л. В.** Уміння вчитися і вчити інших як ціннісний орієнтир життєтворчості академіка Олександрі Савченко54
- Кодлюк Я. П.** Становлення і розвиток проблеми уміння вчитися як ключової компетентності молодших школярів: трохи особистого59
- Курінна А. Ф., Петік Ю. О., Репетун Т. В.** Розвиток емоційного інтелекту – запорука успішності в навчанні65
- Локшина О. І.** Уміння вчитися як інноваційний стрижень педагогіки Олександрі Савченко71
- Лящук Л. С.** Уміння вчитися – ключ до успіху74
- Мартиненко В. О.** Уміння працювати з підручником та дитячою книжкою як інструмент формування уміння вчитися77
- Мартиненко С. М.** Життєво-гуманістичні орієнтири та освітні цінності педагогічної творчості

О.Я.	Савченко	80
.....80		
Марусинець М. М., Ігнатенко Н. В.	Уміння вчитися:	
ключові акценти наукової творчості		
Олександрів	Савченко	
.....83		
Онишків З. М.	Формування в учнів уміння вчитися	
в науковій спадщині академіка О. Я.	Савченко	
.....85		
Онопрієнко О.В.	«Уміння вчитися» у фокусі діяльності вчителів	
початкової школи в умовах війни		
.....89		
Павлова Т. С.	Здоров'язберезувальна компетентність	
як складник «уміння вчитися»		
.....93		
Петрук О.М.	Потенціал	
підручника української мови		
у формуванні в учнів компонентів уміння вчитися		
як ключової компетентності		
.....96		
Рідкоус О. В.	Формування в учнів початкових класів	
здібності до регуляції емоційних станів як		
складової компетенції «вміння вчитися»		
в реаліях воєнного часу		
.....102		
Скворцова С.О.	Приєм порівняння у навчанні математики	
учнів початкової школи		
.....108		
Скворцова С.О., Богач О.М.	Розвиток мислення	
молодших школярів в процесі розв'язування		
задач.....	112	
Скворцова С.О., Бойчук А.І.	Формування у молодших школярів	

прийомів логічного мислення на уроках математики.....115

Снегірєва В. В. Читацька компетенція розуміння тексту та її оцінювання на уроках літератури119

Собко В. О. Підготовка майбутніх учителів до формування у молодших школярів уміння вчитися у мовно-літературній освіті 123

Суржук Т., Мельничук Н. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування в учнів компетентності «вміння вчитися»126

Сущенко Л. О. Ціннісні орієнтири педагогіки Олександр Яківни Савченко132

Сущенко Л. О., Трипольська Н. В. Реалізації компетентнісного підходу у початковій школі крізь призму педагогічної спадщини Олександр Яківни Савченко136

Тарасенко Г. С. Методика, що торує шлях до духовності139

Хоружа Л. Л. Аксиологічні особистісно-професійні інваріанти науково-педагогічної діяльності О. Я. Савченко143

Хребтова Н. Р. Мотиваційний компонент підручників з читання О.Я.Савченко146 **Цюняк О. П.** Формування компетентності «уміння вчитися впродовж життя» у здобувачів початкової освіти засобами інноваційних технологій

в реаліях воєнного стану
.....152

Шевчук Т. Б. Реалізація змістової лінії «взаємодіємо письмово»
на уроках української мови в 4 класі НУШ
.....156

Шерудило М. П. Ключова компетентність
«уміння вчитися» під час дистанційного навчання
на уроках літературного читання в початковій школі
.....161

сучасного передового досвіду вчителів в організації уроків читання, у тому ж числі вчителя Вінницької школи «АІСТ» Н. С. Вітковської.

Посібник О. Я. Савченко зосереджує увагу на окремих методичних суперечностях, що виникли у процесі створення авторського підручника. Зокрема, відмовившись від традиційного тематично-сезонного принципу структурування змісту, основним у розміщенні творів автор визнає їх літературно-художню цінність, аргументує доцільність введення більшої кількості високохудожніх творів у зміст «Читанки».

Таким чином, розроблена О. Я. Савченко методика читання в початковій школі є надійним помічником для сучасного вчителя в питаннях організації навчального процесу в школі 1 ступеня. Методичний посібник, виданий видавництвом «Освіта», знайшов широку підтримку серед освітян і вдячну читацьку аудиторію.

На превеликий жаль, посібник не знайдеш у продажу. Подив освітян викликає мізерна кількість примірників безцінного методичного посібника, яка у свій час надійшла до бібліотек освітніх закладів. Це буквально одиниці примірників у бібліотеках педагогічних коледжів, університетів, інститутів післядипломної освіти педагогічних працівників. Безперечно є необхідним перевидання методичного посібника з метою більш широко впровадження в практику роботи школи 1 ступеня, а також в систему фахової підготовки та перепідготовки вчителя початкових класів.

Хоружа Людмила Леонідівна,

завідувач кафедри освітології

та психолого-педагогічних наук

Факультету педагогічної освіти

Київського університету імені Бориса Грінченка

АКСІОЛОГІЧНІ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНІ ІНВАНІАНТИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ О. Я. САВЧЕНКО

Крізь дидактичну доміанту науково-педагогічної спадщини Савченко Олександри Яківни чітко прослідковується її аксіологічна складова. Зважаючи на те, що людське буття не статичне, і в процесі антропогенезу і соціогенезу людина змінює не тільки природу, а й самого себе, Олександрі Яківні вдалося зберегти та примножити ті цінності, які є основою життя порядної людини і доброчесного науковця. Дотримуючись моральних цінностей, академіку О. Я. Савченко вдалось втілити у професійну науково-педагогічну діяльність головну ідею Сократа щодо місії людини: з позиції моральної свідомості вона змінюється та вдосконалюється через самосвідомість, пізнання того кращого, що є в цьому світі. І саме це краще все життя шукала і знаходила О. Я. Савченко, передавала це своїм учням, втілювала у педагогічну теорію та практику, відображала у наукових доробках, підручниках для початкової школи тощо.

Вчена завжди розглядала цінності не як предмет або явище, а вивчала з точки зору їхнього значення для людини, її розвитку, поведінки. Відтак, можна стверджувати, що витоком тих цінностей, які були провідними у житті і діяльності О. Я. Савченко, була її ціннісна особистісна свідомість, моральні принципи та норми. Зазначене повністю корелюється з філософськими думками вчених щодо створення особистістю у ціннісній формі власного світу, де вона не об'єктивує, а суб'єктивує зовнішню дійсність, привласнює її, наділяє людським смыслом, стверджує тотожність із собою. Спираючись на таку позицію, можна визначити певну інваріантну аксіосистему особистісно- професійних цінностей науково- педагогічної діяльності академіка О. Я. Савченко.

У першу чергу — це загальнолюдські та культурно-національні цінності. Серед загальнолюдських цінностей провідне місце мають: щастя, добро, справедливість, совість, честь, милосердя. Культурно-національні цінності базуються на традиціях, звичаях, моральних принципах та нормах, ідеалах, які є в українській культурі та вироблені народом упродовж свого історичного розвитку. Серед них виділяють: працелюбність, волелюбність, суверенність, гостинність, щедрість. Особливе місце у цій системі цінностей для Олександри Яківни мали українська ідентичність і ставлення до Батьківщини, повага національних традицій, символів тощо. Відтак, саме ці дві групи цінностей утворюють

особистісний і професійний моральний базис О. Я. Савченко як особистості та професіонала. Це ціннісне тло лягає в основу її науково- педагогічних доробків: «Виховний потенціал початкової освіти» (2009 р.); «Читанки» — підручники для учнів початкової школи; «Ціннісні орієнтації шкільної освіти» (2000 р.), «Вихователь має знати і розуміти світ дитинства» (2008 р.), «Цінності, що об'єднують шкільну і педагогічну освіту» (2008 р., 2009 р.) тощо.

Велику роль в імплементації загальнолюдських та культурно- національних цінностей у педагогічну освіту зіграла Громадська організація «Всеукраїнська асоціація Василя Сухомлинського», президентом якої довгий час була О. Я. Савченко. Саме вивчаючи і популяризуючи спадщину В. О. Сухомлинського на чисельних наукових зібраннях, Олександрі Яківні разом з донь-

кою В. О. Сухомлинського — академіком О. В. Сухомлинською, вдалось чітко визначити морально- етичні орієнтири сучасного педагога, виділити інваріантне аксіологічне ядро виховання української молоді. Ці напрацювання чітко простежуються у наукових публікаціях О. Я. Савченко: «Рік В. О. Сухомлинського в Україні: пошуки і напрями досліджень сухомлиністики» (2004 р.); «Свобода і відповідальність у вихованні особистості: діалог з В. О. Сухомлинським» (2005р.); «Розвиток особистості школяра—стрижнева проблема творчості В. О. Сухомлинського» (2012 р.); «Художні твори Василя Сухомлинського для дітей як джерело виховання цінностей» (2011 р.); «Екологія дитинства: В. О. Сухомлинський і сучасна початкова школа» (2012 р.) та інші.

Серед особистісно-професійних інваріант науково- педагогічної діяльності О. Я. Савченко слід визначити освіту і виховання як незамінні сфери соціалізації людини і збереження національної культури. Вчена завжди розглядала ці цінності — процеси як способи підготовки людини до дії, сумлінної праці, життя у цивілізованому суспільстві. Уміння вчитися, Олександра Яківна називала ключовою компетентністю. Це чітко прослідковується у її наукових працях: «Дидактика початкової школи» (1999 р.), «Освіта має будуватися як культуротворчий процес, в якому навчання зливається з вихованням і розвитком» (2007 р.), «Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти» (2004 р.), «Ключові компетентності — інноваційний результат шкільної освіти» (2011 р.) та інших.

О. Я. Савченко як особистість, педагог, вчений була прикладом неймовірної працездатності. Тому, праця як цінність була також її життєвою домінантою та інваріантою. В особистому спілкуванні часто можна було почути запитання: «А над чим ти працюєш зараз?». Олександра Яківна працювали завжди: вдома, у відпустці, на роботі. Їй не заважав карантин та обмеження доступу до інформаційних ресурсів, бібліотек, які були зачинені. Своє ставлення до праці вчений визначила в інтерв'ю «Я утверджую себе через працю»: Штрихи життєвого шляху жінки- науковця», яке було опубліковано в журналі «Директор школи, лицею, гімназії» у 2007 р.

Серед ціннісних інваріант вченої-педагога особливе місце займає родина, сімейне виховання. Саме родина є основним ретранслятором

цінностей, джерелом моралі та зразком поведінки для підростаючого покоління. У цьому чітко була переконана Олександра Яківна, тому у своїй науково-педагогічній діяльності цим питанням завжди приділяла увагу. Підтвердженням є праці вченої: «Сімейне виховання. Молодші школярі» (1979 р.); «Особистісно-зорієнтоване спілкування» (2004 р.) та інші.

Отже, єдність особистісних і професійних цінностей цілісного духовного світу О. Я. Савченко забезпечили їй можливість збудувати власну систему індивідуального розвитку, сформувати особистісно-професійну самоідентичність, зробити вибір науково-педагогічної траєкторії життя, яке завжди було наповнене соціально-моральними сенсами і смислами.

Хребтова Наталя Ростиславівна,

*викладач кафедри педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти*

*Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка*

МОТИВАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ ПІДРУЧНИКІВ З ЧИТАННЯ О. Я. САВЧЕНКО

Особистісно орієнтована модель навчання передбачає формування учня як суб'єкта навчання, внаслідок чого природно постає проблема розвитку особистості та формування уміння вчитися у молодших школярів. Зазначені процеси неможливі без належного мотивування навчальної діяльності учнів. Значно полегшити процес адаптації до навчання, а також підтримати властиве першокласникам прагнення до засвоювання знань і посилити бажання вчитися у наступних класах можуть спеціально підібрані засоби. Неабияку роль серед них відіграє підручник, адресований учням початкової школи, з посиленням мотиваційним компонентом.

Проаналізувавши теоретичні підходи до аналізу мотиваційного компонента підручників, адресованих молодшим школярам вітчизняних